

Pásztori-Kupán István

Kolozsvár

„Viskótlan-e” a jó keresztyén?

William Paul Young sikerkönyvének margójára

Is the Good Christian Really “Shackless”?

Commenting William Paul Young’s Bestseller. Abstract

Since its publication, William Paul Young’s bestseller entitled *The Shack* caused a lot of turmoil amongst theologians and Christians in general. The appearance of its Hungarian translation in 2009 added more fuel to the already heated debate within the Hungarian Reformed Church. This study will appear in three parts in the present and the next two forthcoming issues of *Református Szemle*, including both the analysis of some key theological questions contained in *The Shack* and reflections concerning the most important criticisms brought against it by various participants in the dispute. The present article is concerned with matters of principle such as the definition of *The Shack*’s genre and the legitimacy of its in-depth theological analysis.

Keywords: William Paul Young, *The Shack*, hermeneutical principles, Trinitarian doctrine.

Bevezetés

William Paul Young *A viskó* című regényének megjelenése számos tekintetben meglepő hatást eredményezett.¹ Rövid idő alatt tízmilliónál is több példány fogyott el belőle; az addig három munkahelyen dolgozó szerző mesés bevételhez jutott; százak és ezrek nyilatkozták, hogy a mű megváltoztatta életüket; különböző egyházi személyek és vezetők hol magasztalták, hol elmarasztalták, hol egyenesen ártalmasnak nevezték a vállalkozást. Egyesek Augustinus *Vallomásaihoz* vagy John Bunyan nagyszerű művéhez, *A zarándok útjához* hasonlították, mások féltő aggodalommal óvták az olvasót a műben felsorakozó veszedelmes eretnekségektől.

Már a fentiek alapján is indokoltnak látszanék, hogy foglalkozzunk e regénnyel. Miután a munka magyar fordításban is megjelent,² a vita hazai területen is megindult körülötte, és ez is arra serkent, hogy nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Nemrég több nyilatkozat, interjú és előadás is elhangzott, amelyek keretében egyházi személyiségek részben elismerően, de inkább bíráló hangnemben szóltak a könyvről. A nyilatkozatok sorrendjében említést érdemel a *Nem kerülhető meg: A viskó* című interjú, amelyet Géczy Lajos 2010. november 26-án készített Bogárdi Szabó István dunamelléki református püspökkel, s amely fontos kérdéseket válaszolt meg, de ugyanakkor újabbakat is szült.³ Szintén tavaly novemberben jelent meg Tóth Sára rövid, kiegyensúlyozott reflexiója *Álom, kóma és valóság?* címmel.⁴ A legvehemensebb bírálat Sípos Ete Zol-

¹ William Paul Young: *The Shack* (Calle Norte: Windblown Media, 2007).

² William Paul Young: *A viskó* (Szombathely: Immanuel Alapítvány, 2009).

³ <http://www.parokia.hu/hir/mutat/1834/> (megnyitva: 2011. március 9.).

⁴ <http://www.parokia.hu/kozosseg/cikk/506/> (megnyitva: 2011. március 9.).

tán tollából származik, aki keményen elmarasztalja Young művét.⁵ Ő a Biblia Szövetség *Fontos kérdések* előadássorozatának 2010 decemberi rendezvényén beszélt a könyvről a következő üzenetértékű címmel: *Istent is lehet hamisítani? A viskó a Szentírás mérlegén*. Az előbbieket mellett Kéry Zsuzsanna keresztes hadjáratra emlékeztető elszántsággal küzd a regény ellen az *Evangéliumi hitvédelmi blog* oldalain.⁶ Nemrég Kiss Judit Ágnes *A viskó még mindig keresztútjában* címmel közölt rövid összefoglalót az eddig megjelent fontosabb bírálatokról.⁷

A továbbiakban kísérletet teszünk arra, hogy röviden bemutassuk és értékeljük *A viskó* című munkát. Ennek során természetesen hivatkozunk a hazai és külföldi értékelésekre és bírálatokra is. Munkánkat három részre osztottuk, amely folytatólagosan jelenik meg a *Református Szemle* 2011/2., 3. és 4. számaiban.⁸ Jelen írásunkban nagyrészt elvi és értelmezéstudományi kérdésekkel foglalkozunk: röviden áttekintjük a munka műfaji sajátosságait, elemzési lehetőségeit és belekezdünk a többek által kifogásolt „is-tentanának” tárgyalásába.

A viskó műfaja

Kiindulásképpen meg kell határozni *A viskó* műfaját. Ugyanis az értelmezéstudomány (hermeneutika) szabályai szerint az értékelést csakis a műfajnak megfelelően végezhetjük helyesen. Ha pl. Petőfi *János vitéz* című költeményét kifejezetten természettudományos szempontból értelmezzük, akkor rendkívül elmarasztalóan fogunk nyilatkozni a X. ének alábbi sorairól:

Franciaország és India határos,
De köztök az út nem nagyon mulatságos.

India közepén még csak dombok vannak,
De aztán a dombok mindig magasabbak,
S mikor a két ország határát elérik,
Már akkor a hegyek fölnyúlnak az égig.

A fentiek alapján viszont csak akkor lehetne azt állítani, hogy Petőfi teljesen tudatlan volt földrajzból, ha e sorokat tudományos céllal jelentette volna meg valamelyik természettudományi folyóiratban. A költő kijelentése ugyanis még a napóleoni birodalom legnagyobb kiterjedésére nézve sem nevezhető helyesnek, noha ez a körülmény valóban nem Napóleon ambícióján múlt, aki kenyérrel és vassal Kínáig is elment volna. Ha Petőfi mindezt földrajzi vagy geopolitikai célzattal és abban a műfajban írja, mindmáig kötelességünk volna megóvni a gyanútlan gyermekolvasót a *János vitéz* tanulmányozásától. A költemény műfaja azonban – enyhén szólva – nem teszi indokoltá az efféle lépéseket.

⁵ Ld. Sípós Ete Zoltán: *Istent is lehet hamisítani? A viskó a Szentírás mérlegén*. http://www.bibliaszov.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=308:koenyvismertetet&catid=39:konyvismertetok&Itemid=81 (a továbbiakban: Sípós: *Istent is lehet hamisítani?*). Vö. Sípós Ete Zoltán: *A viskó*. <http://www.ujszeged.ref.hu/bongeszo/Visko/> (megnyitva: 2011. március 9.).

⁶ <http://hitvedelem.blog.hu/> (megnyitva: 2011. március 9.).

⁷ Kiss Judit Ágnes: *A viskó még mindig keresztútjában*. <http://www.mindennapi.hu/cikk/kultura/a-visko-meg-mindig-keresztutjaban/2011-02-21/1681> (megnyitva: 2011. március 9.).

⁸ A *Református Szemle* főszerkesztőjének szíves engedelmével a teljes szöveg a következő helyen is elérhető: http://www.proteo.hu/dok/PKI/PKI_2011_Viskodanul.pdf.

Ha nem is ennyire sarkítva, de nagyjából hasonló jelenséggel van dolgunk szinte minden olyan esetben, amikor William Paul Young bírálói valamilyen teológiai tévedést, eretnekséget vagy bibliátlan elképzelést rónak fel neki. Sípos Ete Zoltán esetében ez azért különösen furcsa, mert bírálatában ő maga is idézi *A viskó* magyar fordításának hátlapjáról azt a magyarázó szöveget, amely világossá teszi, hogy nem teológiai értekezésről van szó. Ennek ellenére a Biblia Szövetség honlapján megjelent írásában mindvégig úgy kezeli *A viskót*, mintha valamilyen megrögzött eretnek tanító dogmatikai főművét tartaná a kezében. Mindehhez, természetesen, bőven találunk tengerentúli analógiákat is, amint arra alább majd ki is térünk. Meg kell jegyeznünk viszont, hogy Sípos Ete Zoltán nem idézi egészében a kötet hátlapján álló szöveget. Az ő idézete így hangzik:

„Vigyázat, regény! Nem teológiai értekezés! Valóság és fantázia. Kijelentés és keresés. Nem Szentírás! Egy megrázóan izgalmas mese!”

A teljes szöveg – legalábbis a fentebb hivatkozott magyar példány hátlapján – viszont a következő (a kimaradt részt dőlt betűvel szedtem):

„Vigyázat, regény! Nem teológiai értekezés! Valóság és fantázia. Kijelentés és keresés. *Egy kétségbeesett, kétehyekkel teli ember keresése.* Nem Szentírás! Egy megrázóan izgalmas ‘mese!’”

A dőlt betűs rész kiemelten fontos a munka műfajának megállapításában. William Paul Young ugyanis több televíziós interjújában hangsúlyozta, hogy a könyvet felesége, Kim bátorítására saját gyermekeinek írta, elsősorban önvallomásként.⁹ Ezt erősíti meg a tartalomjegyzéket követő oldalra írt ajánlás is:

„ezt a történetet gyermekeimnek írtam [...] és ajánlom Kimnek, Szívem Választottjának; köszönöm, hogy megmentetted az életemet!”¹⁰

A könyv műfaja tehát *történet (story)*, amely a meglehetősen hányatott életű szerző önvallomása gyermekei számára, és pedig arról, hogy Isten segítségével miképpen tudott szembenézni és leszámolni az élete folyamán felgyűlt különféle nyomorúságokkal. Ehhez azonban azt is hozzá kell tennünk, hogy ez a történet valóságos; de nem a külső szemlélő (az olvasó), hanem az azt végigélő főhős (Mack) szemszögéből. A szerző azért fordul az időtágulás motívumához, hogy ezzel is kiemelje az elbeszélés analogikus, metaforikus, sőt helyenként allegorikus jellegét: ami Mack „személyes valósága” számára egy teljes héttvége volt, az „a valóságban” „összszugsugorodik”, hiszen az Istennel való találkozás végén nem vasárnap, hanem pénteken szenved autóbalesetet. A magyar elemzők közül Tóth Sára érzékeli a leginkább a mű áttételes értelmét, amint azt írásának címe is sugallja: *Álom, kóma és valóság?* Az áttételes értelmű írásokat műfajuknak megfelelően kell(ene) értékelni. Ehhez pedig nemcsak szaktudás szükséges, hanem a konkrét szavaktól vagy képektől való elvonatkoztatási képesség is.

⁹ Ld. pl. a szerzővel 2008 márciusában a *700 Club* keretében (CBN.com) készült televíziós interjút: William Paul Young: *A Look Inside The 'Shack'*. <http://www.youtube.com/watch?hl=en-GB&v=MYvjRiun3MA> (megnyitva: 2011. március 9.). Vö. az ugyanazon év júniusában az *Atlanta Live* adásban szereplő interjúval: <http://www.youtube.com/watch?v=xsOeLVa3wQ&feature=related> (megnyitva: 2011. március 9.).

¹⁰ Az angol eredeti szöveg így hangzik: “this story was written for my children [...] and dedicated first to Kim, my Beloved, thank you for saving my life”.

Ha figyelembe vesszük mindezt, akkor most akár azt is mondhatnánk, hogy ezt a művet nem is lehet érdembeli teológiai elemzésnek alávetni. Matematikai nyelven: *A viskó* című regénynek nincs értelmezési tartománya a rendszeres teológia vagy dogmatika formális keretein belül. Következésképpen: még a dogmatikai szempontból helyesnek mondható bírálatoknak sincs sok értelme; Young ugyanis nem dogmatikakönyvet írt, ahogyan Petőfi sem Eurázsia földrajzát magyarázta a *János vitéz*-ben. Mindezek ellenére elemzésünk rendjén ki fogunk térni néhány, a mű ellen felhozott dogmatikai vádra. Nem azért, mintha hermeneutikai szempontból egyetérténénk a teológiai elemzések és bírálatok jogosságával, hanem mert egynémely bírálat teológiailag sem mindig állja meg a helyét.

Sípos Ete Zoltán – a hermeneutika szabályaival ellenkező módon – úgy véli, hogy jogunk van minden alkotásról kimondottan teológiai értékítéletet alkotni, éspedig műfajtól teljesen függetlenül. Ehhez, úgy tűnik, semmi szükségünk a műfaj kérdésköréhez tartozó bármiféle képzettségre. Felhívása talán nem csupán a hermeneutika módszertana szempontjából áll ingatag talajon:

„Kérlek benneteket, hogy mindig ellenőrizzétek a Biblia fényében, hogyha valaki Istenről beszél nektek, akkor vajon a bibliai Istenről beszél vagy nem! Akár a keresztyénség körein kívül keletkező alkotásokkal találkoztok (*Jézus Krisztus Szupersztár*, *Júdás evangéliuma*, *Da Vinci kód*), akár a keresztyénség körein belül megjelenő teológiai művekkel (Albert Schweitzer, Rudolf Bultmann Jézus-képe), igehirdetésekkkel, novellákkal, regényekkel, amelyekben Isten személye előkerül, tegyétek fel a kérdéseket: Ennek Istene és a Bibliában megszólaló Isten egy és ugyanaz a személy? Vagy a hasonlóság csak látszólagos? Melyikben higgyek? Melyiket fogadjam el? Melyiket utasítsam vissza? Hogyan állapítható meg, hogy igazi vagy hamis a nekünk felkínált Isten? [...] A bibliai kijelentés alapján, ill. a gyakorlati engedelmesség során megismerve őt, alkalmassá válunk arra, hogy megítélhessük egy könyv, irat, regény, film istenéről, hogy az igaz Istene-e [*sic!*] vagy pedig nem.”¹¹

A fenti, önmagáért beszélő állítást nem kommentáljuk. A kritikus pusztán a miatt érzi feljogosítva magát a mű teológiai szempontú értékelésére, mert Young műve „tele van teológiai fejtegetésekkel is”.¹² Mielőtt ezeket szemügyre vennénk, szánjunk néhány sort a könyv szerzőjének és a regény analogikus jellegének rövid bemutatására.

A mű szerzője és a könyv analogikus jellege

Szintén hermeneutikai alapelv, hogy adott mű értékelésénél figyelembe kell vennünk a szerző személyiségét, életkörülményeit és élettapasztalatát, hiszen ezeknek ismerete közelebb vihet a munka céljának és üzenetének jobb megértéséhez, és megfordítva: az ilyen irányú információhiány meghamisíthatja a szerző szándékával, eredeti mondanivalójával kapcsolatos elképzeléseinket. Erre vonatkozó kutatást minden esetben illik végezni, akár Platón *Allam* című dialógusáról, akár Augustinus *Vallomásairól*, Mozart *Requiemjéről*, Jeremiás próféciáiról vagy éppen Pál apostol *Rómabeliekhez írt leveléről* van szó. Ez a kor- és keletkezéstörténet elengedhetetlen feladata.

¹¹ Sípos: *Istent is lebet hamisítani?*

¹² Uo.

A *viskó* című regény keletkezésének beszédes „kortörténete” van. William Paul Young életrajzának ismeretében rengeteg részlet és epizód érthetőbbé válik: a kanadai származású, Új-Guinea egyik missziós telepén, a fehér hittérítő fiaként felnövekedett William már kisiskolás korában kemény próbatételeken ment keresztül. A törzs férfi-tagjai és az iskolai bentlakásban a nagyobb diákok részéről elszenvedett szexuális zaklatások és egyéb családi tragédiák, majd később házasságának saját maga által okozott válsága mindenképpen hozzájárult ahhoz, amit – saját szavai szerint – „önnön viskójának építése” jelentett. Mielőtt rátérnénk a mű tárgyalására, hadd álljon itt kor- és szövegtörténeti megvilágításul a szerző egyik televíziós interjújában elmondott vallo-mása:

„A viskó metafora. A lélek házát jelenti: azt, amelyet belülről építesz. Az emberek segítenek neked ennek megépítésében azáltal, hogy megsebeznek, tesznek valamit veled, te pedig elszenveded a visszaéléseket és így tovább. Vannak szobáid, ahol a titkaidat őrzöd, más szobákban a hazugságaidat, és ismét másutt a függőségeidet. Kívülre pedig olyan homlokzatot emelsz, amely jól fest: legalábbis úgy véled, hogy mások szépnek látják majd. De őket nem engeded be, mert akkor megtalálnák a dolgodat. És úgy gondolod, azt reméled, hogy Isten talán hatalmas bakugrással fog eljuttatni téged az újjászületéstől a majdnem tökéletes állapotig – és nem kell majd szembenézned a viskóddal. Mintha valamiképpen megkerülhetnéd azt. De Isten meg akar gyógyítani bennünket: ő nem akarja, hogy mi csak úgy [átugorjunk mindezt]... Ha azt akarta volna, teremthetett volna robotokat. De ő kapcsolatot akar [létesíteni velünk], és e kapcsolat révén belülről akarja elindítani a feloldozásunkat. Ehhez pedig idő kell. Én 38 évig építettem a magam viskóját. Ahhoz, hogy elrejthessem a rengeteg szégyent, megal-kottam a homlokzatot, azaz – kedvenc kifejezésemmel élve – létrehoztam a tökéletességre törekvő teljesítmény vékony külső mázát. A máz alatt azonban tengernyi szégyen lapul.”¹³

Paul Young munkájának külföldi és hazai elmarasztalói szinte egyáltalán nem utalnak a szerző és műve kapcsolatára: elemzéseiből rendszerint hiányzik a kontextuális megértés, illetve az analogikus és metaforikus jellegű szövegek műfajhoz illő értelmezési szándéka. Sípos Ete Zoltán előadását megelőzi ugyan Weberné Zsikai Mária rövid életrajzi bemutatója Young életéről, viszont ennek az életrajznak a műben tapasztalható lecsapódásaira még utalás is alig történik, noha Weberné is említi Young szavait, miszerint a *viskó* a saját fájdalomból épített ház metaforája. Sokkal inkább úgy tűnik,

¹³ A fentiek televíziós interjújában hangzottak el élőbeszéd formájában. Az angol szöveg itt olvasható: “The shack is a metaphor. It is the house of the soul that you build on the inside. And people help you build it by what they inflict on you, what they do to you, the abuses you go through, whatever. And you have rooms where you store your secrets, and rooms where you store your lies and where you hide your addictions. And you put up a façade on the outside, something that looks good. However, you think it is going to look good to other people. And you don’t let them in, because then they will find the stuff. And you think, you hope that God maybe will leapfrog you from newbirth all the way to near perfection – and you won’t have to deal with the shack. That you could somehow go around it. And God wants to heal us: he doesn’t want us to just... If he wanted that, he could have created robots. But he wants a relationship, and in the middle of that relationship to begin to unwind us from the inside. And that takes time. For me, I built my shack for 38 years. To deal with all the shame I created a façade, or what I like to say, a little thin veneer of perfectionist performance. And underneath it is a whole ocean of shame.” Ld. <http://www.youtube.com/watch?v=xsOeILV3wQ&feature=related> (megnyitva: 2011. márc. 9.).

hogy mindez csupán ürügyet szolgáltat Sípos Ete Zoltán kritikájához, hiszen az életrajzi bemutatónak szánt felvezetés a következő mondattal zárul:

„Magyarországon eddig nem jelent meg hiteles elemzés a műről és viszonylag kevesen vállalták, hogy kritikát mondjanak a tévelygésről.”¹⁴

A fentiek szerint tehát a mű eleve tévelygésnek minősül, anélkül, hogy a kritikus figyelembe venné a szerző eredeti, a családon belüli önvallomásra vonatkozó szándékát, a munka metaforikus értelmét, illetve a könyv megjelenése óta elhangzott nyilatkozatait, interjúit stb. Pedig nem holt, hanem élő szerzővel van dolgunk, és ez a módszer még inkább segítené a kontextuális megértést. Márpedig – történelmi analógiával élve – Augustinus *Vallomásait* sem lehet méltányosan értelmezni, ha mellőzzük a híres egyházatya életkörülményeit, illetve alkotói szándékát. Sőt, az ő esetében a dolog még megfordítva is igaz: Augustinus életrajzi adatainak zömét ugyanis éppen személyes hangvételő *Vallomásából* merítjük, és ennek alapján magyarázzuk jól ismert, bár gyakran vitatott megtérésének történetét is.

Nem kell Augustinus *Vallomásait* és *A viskót* művészi szempontból egyenértékű alkotásoknak tartani. Mindazonáltal óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy számos elemző részéről a kivételes bánásmód – ti. a szerző személyes tapasztalatainak pozitív értelmű figyelembevétele – miért jár ki Augustinusnak, és miért nem jár ki William Paul Youngnak? Éppen a *Vallomások* alapján reméljük, hogy ez a kivételezés nem azért illeti meg Augustinust, mert erkölcsi életvitele jóval magasabb volt Youngénál. Enyhén szólva: sőt! Következésképpen másutt kellene keresnünk e módszertanilag nyilvánvaló elfogultság indítékait: ez viszont messze túlmutatna jelen írásunk keretein.

A viskó művészi színvonala és mondanivalója

A munka művészi kivitelezéséről csupán röviden szólok azon oknál fogva, hogy felkészültségem nem jogosít fel behatóbb esztétikai elemzésre. Annyi mindenképpen megállapítható az angol eredeti alapján, hogy Young a lehető legközvetlenebb stílusban szól korunk nem feltétlenül olvasáshoz szokott közönségéhez. Kerüli a bonyolult mondatokat, és igyekszik minél közérthetőbben, élőbeszédszerűen fogalmazni. Ez a megoldás módfelett csökkenti az igényesebbek esztétikai élményét, amelyet a magyar olvasó esetében sajnos csak tovább ront a meglehetősen alacsony művészi színvonalú, germanizmusoktól sem mentes fordítás.

Szinte örvendek, hogy a magyar kiadás rendhagyó módon nem tünteti fel a fordító nevét, így bírálatomat még a legcsekélyebb mértékben sem lehet személyeskedésnek minősíteni. Noha az eredeti szöveg sem kimondottan szépirodalmi nyelvű alkotás, a magyar mondatok gyakran még ehhez képest is sántítanak. Az én nemzedékem, amely jobbára James Fenimore Cooper, Mark Twain, Jack London vagy éppen Harriet Beecher Stowe regényeinek Réz Ádám és Szinnai Tivadar által készített, valóban művészi és időtálló fordításain nőtt fel, minden bizonnyal esztétikailag beteljesületlenül teszi majd le *A viskót*. E megállapítás szinte ugyanúgy vonatkozik a szerző barátai által „lecsiszolt szikladarabra”, ahogy maga Young nevezi művét,¹⁵ és noha valóban „csoda

¹⁴ Weberné Zsikai Mária: *Amerikai sikertörténet az összetört életből*. http://www.bibliaszov.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=308:konyvismertetet&catid=39:konyvismertetok&Itemid=81 (megnyitva: 2011. március 9.).

¹⁵ Young: *A viskó* 257.

sejlett át a felszín alól”, e csoda angol eredetije sem nevezhető igazi drágakőnek. Ha valóban ez a mű lesz a 21. század korának *Zarándok útja*, akkor az irodalomtudósok máris elkezdhetnek aggódni századunk esztétikai színvonaláért. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az esztétikai szempontból éppen csak derengést mutató műnek ne volna valóban megszívlelendő üzenete korunk számára. A továbbiakban ennek az üzenetnek néhány elemével foglalkozunk.

Tartalmát tekintve *A viskó* valóban önvallomás. A főhős, Mackenzie Allen Phillips (Mack), aki gyermekkorától retteg saját szigorú, iszákos és kegyetlen apjától, most ötgyermekes apaként és férjként óriási megpróbáltatáson megy keresztül: amikor három kisebb gyermekével kirándulni megy, a legkisebbet, Missyt elrabolja egy sorozatgyilkos. A kislány eltűnése az utolsó csepp a pohárban: Macket beborítja *A Nagy Szomorúság* (*The Great Sadness*). Noha külsőleg működőképes marad, valójában sem a környezetével, sem Istennel nincs igazi kapcsolatban.

Évek múltán rövid levelet kap Istentől, aki ugyanazzal a *Papa* névvel illeti önmagát, mint amellyel Nan, Mack felesége szokott Istenre hivatkozni. A meghívás értelmében Mack visszamegy a hegyi kunyhóhoz (viskóhoz), ahol kislányának azon a végzetes napon nyoma veszett. Itt egy teljes hétvégét tölt el Isten közvetlen társaságában, aki a maga Hármás-Egy mivoltában mutatkozik meg számára: az Atya – aki *Papa* névre hallgat – leggyakrabban testes, afrikai-amerikai hölgyként (és egy kulcsfontosságú jelenetben férjként) jelenik meg; Jézus közel-keleti farmernadrágos ácsmester és asztalos; a Szentlélek pedig ázsiai fiatal hölgy és a Sarayu nevet viseli. Ez utóbbi a *szél* szava hindu nyelven, mégpedig olyan szél, amely meglepetésszerűen ér. Mivel a Sarayu ugyanakkor folyónév is Indiában, a meglepetésszerű szél és a víz e sajátos összekapcsolódása vezette a szerzőt arra, hogy a regény ázsiai karakterű, légies nőalakját, az emberközelségre jött Háromság harmadik személyét Sarayunak nevezze. Minderről ő maga több alkalommal is beszámolt televíziós szereplései rendjén, és mindkét elemet kapcsolatba hozta János evangéliumának 3. részével.¹⁶

Isten közvetlen társasága egyrészt felemelő élmény, másrészt kemény próbatétel Mack számára, akinek le kell tennie iszonyatos terhét Isten előtt, meghozza úgy, hogy megtanul megbocsátani. A megbocsátás különböző formáit is megismeri, hiszen egészen másképpen bocsát meg apjának (akit nyilvánvalóan bánt az, amit fiával korábban cselekedett), és másképpen lánya gyilkosának, aki nem jelenik meg, tehát Mack nem tudhatja, vajon megbánta-e tettét. Ez az epizód külön is kiemelendő, mivel e vállalkozáshoz Papa méltóságteljes, érett korú, de izmos, ősz férjként jelenik meg, és így szól Mackhez: „Ma délelőtt egy apára lesz szükséged. Szedd össze magad, és induljunk!”¹⁷ Érdemes legalább szemelvényesen idéznünk a megbocsátás jelenetének legfontosabb mozzanatát, amely Papa alábbi szavaival indul:

„– Ma a gyógyulás ösvényét járjuk, hogy lezárjuk (élet)utadnak ezt a részét: nem csupán a te érdekedben, hanem mások miatt is. [...]

– Papa! – kiáltotta Mack. – Hogy bocsáthatnék meg valaha is annak a rohadéknak, aki meggyilkolta az én Missyemet?! [...] Tudom, hogy nem helyes, de azt akarom, hogy úgy szenvedjen, mint amilyen szenvedést ő

¹⁶ Ld. pl. <http://www.youtube.com/watch?v=UJLJPj6Jy5CI&feature=related> (megnyitva: 2011. március 9.).

¹⁷ Young: *A viskó* 226.

okozott nekem... ha már igazságszolgáltatásban nem részesülhetek, a bosszúról akkor sem akarok lemondani. [...]

– Mack, az, hogy te megbocsátasz ennek az embernek, a részedről azt jelenti, hogy átengeded őt nekem, és lehetővé teszed, hogy megváltsam őt.

– Megváltani?! Őt?! [...] Nem akarom, hogy megváltsd őt! Azt akarom, hogy okozz neki fájdalmat, hogy büntesd meg, juttasd pokolra... – Hangja elakadt.

Papa türelmesen várta, hogy az érzelmek lecsillapodjanak.

– Elakadtam, Papa. Nem felejtettem el csak úgy, amit tett, nem igaz? – esdekelt Mack.

– A megbocsátás nem felejtést jelent, Mack. Azt jelenti, hogy elengedjük a másik ember torkát.

– De én azt hittem, hogy te elfelejted a bűneinket.

– Mack, én Isten vagyok. Nem felejték el semmit. Mindent tudok. Tehát a felejtés számomra azt jelenti, hogy úgy döntök, korlátozom magam. Fiam! – halkult el Papa hangja, Mack pedig feltekintett rá, egyenesen bele mély, barna szemébe. – Jézus miatt ma nincs törvény, ami azt követelné meg, hogy az emlékezetembe idézzem a bűneidet. Ezek elmúltak, és nem zavarják többé a kapcsolatunkat.

– De ez az ember...

– De ő is az én fiam. Meg akarom váltani.”¹⁸

Az egyik legnagyobb lecke tulajdonképpen az, hogy az Istennel létesítendő igazi kapcsolathoz elengedhetetlenül fontos az ő kétségtelen jószágába vetett bizalom. Ha farkacnyit is kételkedünk Isten jó voltában és abban, hogy ő feltétel nélkül szeret bennünket, sem vele, sem embertársainkkal nem leszünk képesek kapcsolatba lépni. Ennek a feltétlen bizalomnak pedig nincs alternatívája. Ez a könyv talán egyik legfontosabb teodíceai (Istent igazoló) üzenete. Ahogy a szerző egyik interjújában fogalmazott: „A kegyelem győzni fog. Ez azt jelenti, hogy Istennek nincsenek vetélytársai.”¹⁹

Mivel a mű bővebb bemutatásával olyan kérdéseket is kellene érintenünk, amelyeket más elemzők már vagy értékelték, vagy kifogásoltak, az ismétlések elkerülése végett elemzésünk további részében áttekintjük a legfontosabb bírálatokat, és ezek rendjén térünk majd vissza *A viskó* megfelelő részleteihez.

A mű ellen felhozott fontosabb kifogások

Sípos Ete Zoltán összefoglalta a legfontosabb hazai és külhoni bírálatokat, és a regény kemény kritikussai (így pl. Kéry Zsuzsanna is) az ő kijelentései mentén vagy éppen rá hivatkozva fogalmazzák meg állításait. Így hasznosnak látszik, hogy az alábbiakban az ő felosztását követve tárgyaljuk a kérdéseket. Ezt a munkát azonban kifejezetten a magyar olvasóközönség tájékoztatására az „audiatur et altera pars”²⁰ ősi követelménye szerint végezzük, fenntartva azt a fentebb megfogalmazott értelmezésu-

¹⁸ Young: *A viskó* 231–232.

¹⁹ A felvételt ld. <http://www.youtube.com/watch?v=UJLPJ6Jy5CI&feature=related>: “Grace will win. That is God has no rivals.” (megnyitva: 2011. március 9.).

²⁰ „Hallgattassék meg a másik fél is.”

dományi alapelveket, miszerint *A viskó* – műfajából következően – nem vizsgálható és nem értékelhető a formális dogmatika eszközeivel, illetve annak szabályai alapján.

A mindent jobban tudás veszélyes kényszeréből fakadó ún. „szájbarágó” értékelés – hiszen pontosan ez a kifejezés jelenik meg Kéry Zsuzsanna egyik bejegyzésében is²¹ – nem csupán *A viskó* szerzője elleni méltatlan támadás, hanem ezzel egyidejűleg az olvasó leminősítése is. A műfajra jellemző értékelési szabályokat és a hermeneutikai alapelveket semmibe vevő, tehát tudományosan igazolhatatlan eljárás eleve a következőt sugallja: az olvasó teljesen félrevezethető és gyermek, aki egyetlen művészi alkotáshoz sem közeledhet anélkül, hogy előzőleg meg ne hallgatta volna teológiai szaknácádója véleményét, hiszen ő maga képtelen megérteni azt. Ezen az alapon pl. minden lelkiismeret-furdalás nélkül el lehetne tiltani a magyar keresztyéneket akár Madách Imre főművétől is, hiszen – ha nagyon akarom – *Az Ember tragédiája* a gondviselés aktív jelenlétét tagadó 19. századi deizmust képviseli:

[AZ ÚR:] Be van fejezve a nagy mű, igen.
A gép forog, az alkotó pihen.
Évmilliókig eljár tengelyén,
Mig egy kerékfogát újítani kell.²²

Az olvasót lealacsonyító ún. „szájbarágós” hozzáállás kiváló példáját az amerikai Chuck Colson nyújtja, akinek jobbára semmitmondó „elemzését” summázó hatásvadász kijelentésével – Maradj kívül a viskón! (Stay out of The Shack!)²³ – sajnos Sípos Ete Zoltán is egyetért, és így zárja a Szeged-Újszegedi Református Egyházközség honlapján szereplő rövidebb értékelését:

„A könyv Szentháromságra vonatkozó részei egyenesen eretneknek számítanak. Az sem véletlen, hogy Chuck Colson így nyilatkozott a könyvről: 'Maradj kívül a viskón!' Véleményével magam is egyetértek, hozzátéve, hogy ha el is olvassa valaki – legyen éber és józan!’²⁴

Anélkül, hogy a fentieket mélyebben elemeznénk, Chuck Colson nyilatkozata valóban nem véletlen. Charles Wendell Colson ugyanis nemcsak Richard Nixon elnök egykori tanácsadója volt 1969 és 1973 között, hanem egyike volt a híres *Watergate-i Heteknek* (*The Watergate Seven*), akiket Nixon kényszerű lemondása után a bíróság összeskűvés, illetve az igazságszolgáltatás akadályozása vádjával perbe fogott, mivel cselekvő részesei voltak a Nixon tudtával és beleegyezésével szervezett és a *Watergate botrány* néven ismert politikai összeeskűvésnek. A rá kiszabott egytől három esztendeig terjedő börtönbüntetésből Colson végül hét hónapot töltött le az Alabama állam területén lévő Maxwell szövetségi börtönben. Megtérése is erre az időszakra tehető. A börtönből szabadulva egyenesen fölfelé ívelt a pályája: napjainkban az egyik legismertebb egyházi média-személyiség. 2008-ban George W. Bush elnöktől megkapta az *Állampolgár Elnö-*

²¹ http://hitvedelem.blog.hu/2011/01/20/a_visko_szajbarago (megnyitva: 2011. március 9.).

²² Madách: *Az Ember tragédiája*, I. szín.

²³ <http://www.crosswalk.com/news/commentary/11575218/> (megnyitva: 2011. március 9.). Vö. Bob Botsford igehirdető előadásával: <http://www.youtube.com/watch?v=OQVztUhmDA> (megnyitva: 2011. március 9.). Ld. még Tom Neven: *The Shack: Ramshackle theology*. <http://www.boundlessline.org/2008/06/the-shack-ramsh.html> (megnyitva: 2011. március 9.); Walter Henegar: *"The Shack": What God Should Have Said?* <http://byfaithonline.com/page/arts-culture/the-shack-what-god-should-have-said> (megnyitva: 2011. március 9.).

²⁴ <http://www.ujszeged.ref.hu/bongesz/Visko/> (megnyitva: 2011. március 9.).

ki Kitüntetését (Presidential Citizens Medal). Egyszóval: az ő „viskója” sem éppen üres, sőt hotelnyi mérete van: *Watergat*enek hívják...

A fentiek ellenére meggyőződésünk, hogy *A viskó* szerzője nem szorul rá egyetlen magyar rendszeres teológus védelmére sem, a könyv magyar olvasóközönségének viszont lehetőséget kell biztosítanunk a szélesebb kitekintéshez.

Istenhamisítás?

Sípos Ete Zoltán írásának provokatív címe *A viskó* elleni legnagyobb vádat, Isten személyének meghamisítását helyezi előtérbe. A bíráló megfogalmazója szerint:

„Ha valamelyik istenkép – akár csak egy ponton is – nem vág egybe a bibliával, akkor az hamisítvány. Ezért nincs mögötte fedezet, így értéktelen. Lehet, hogy irodalmilag ötletes, retorikailag elkápráztató, érzelmileg felkavaró, megható, szép, jól sikerül s az eredetire szinte a megszólalásig hasonlító, mégis értéktelen. Nyugodtan elfordulhatunk attól az istenségtől.”²⁵

Úgy tűnik, szerzőnk Isten minden titkát megfejtette, és tökéletesen ismeri őt, hiszen feltételezi az egyetlen és a legapróbb részletekig leírható „bibliai istenkép” létezését, sőt valószínűleg azt is, hogy hallgatósága és olvasói – amennyiben biblikusan gondolkoznak – „minden ponton” ugyanúgy látják Istent, mint ő. Isten viszont annyiféle módon és cselekvésben jelenik meg a Szentírás lapjain, annyszor döbbsenti meg a vele kapcsolatba lépő embereket, hogy az ő tökéletes, a legapróbb „pontig” történő ismeretének pusztá feltételezése is merész állásfoglalás, illetve a mindenható és szuverén Isten teljes szabadságának megengedhetetlen korlátozása. Ezzel együtt természetesen nem kérdőjelezzük meg az örökkévaló és változatlan Isten önmagával való tökéletes azonosságát, ahogyan azt pl. Markión (Marcion) cselekedte a 2. század derekán, amikor szétválasztotta az Ószövetség törvényadó, „rossz” Istenét az Újszövetségben, Jézus Krisztus mennyei Atyjaként megjelenő „jó” Istentől. Azt viszont hangsúlyozzuk, hogy emberi szavakkal soha nem lehet minden részletében tökéletes istenképet alkotni a Szentháromság Istentől. Márpedig valamihez óhatatlanul viszonyítanunk kell azt, ami „akár csak egy ponton is” eltér az elfogadottól. Ennek az elfogadott istenképnek pedig szükségszerűen merevnek és statikusnak kellene lennie, mint minden viszonyítási alapnak.

A tökéletes bibliai istenképet maga Sípos Ete Zoltán sem rajzolja meg, csupán előfeltételezi. Rengeteg példáját ismerjük annak, hogy ez az istenkép hogyan élt és alakult a dogmatörténet folyamán – az Isten önazonosságához való következetes ragaszkodás mellett. Ehelyütt érjük be két üzenetértékű dogmatörténeti példával. A reformátorok közül Luther számára ez volt fő kérdés: „Miképpen található egy kegyelmes Istent?” (Wie soll ich ein gnädigen Gott finden?) Meg is találta: az Újszövetségben. Később viszont ugyanaz a Luther mintha más, noha kétségtelenül bibliai ihletésű istenképet rajzolna elénk *A rabló paraszt bordák ellen* kiadott pamfletjében... És történik mindez egyetlen szerző munkásságán belül! Hasonló különbség érzékelhető Augustinus 397 és 398 között keletkezett *Vallomásainak* „bibliai istenképe” és az aggkorában írt, szigorúan a kettős predestináció tanára épülő *Retractationes* című munka „bibliai istenképe” között. A kérdés tehát minden szarkazmus nélkül, jogosan merül fel: *A viskó* istenké-

²⁵ Sípos: *Istent is lebet hamisítani?*

pének (vagy akármelyikünk istenképének) a fentiek közül melyik augustinusi vagy lutheri portréval kellene „minden ponton” egybevágnia?

Sípos Ete Zoltánnal együtt vallom, hogy a Kr. u. 325-ben tartott niceai egyetemes zsinatra összegyűlt atyák helyesen döntöttek, amikor az ott elfogadott hitvallásba bevették azt az állítást, miszerint a Fiú azonos lényegű (görögül ὁμοούσιος, latinul *consubstantialis*) az Atyával. Ezzel együtt azonban azt is tudjuk, hogy ez a kifejezés nem bibliai eredetű, és Nicea előtt alig használta valaki. Arról is meg lehetünk győződve, hogy – a Bibliától idegen kifejezés használata ellenére – a *Niceai Hitvallás* elfogadói Istenről biblikusabban gondolkodtak azoknál, akik az Atya alá rendelték a Fiút és a Szent Lelket, és megkérdőjelezték Krisztus valóságos istenségét. Az *egylényegű* vagy *azonos lényegű* terminus az egyetemes egyház bibliai alapú hitét fejezte ki ugyan az Atyában, Fiúban és Szent Lélekben megismert egy Istenről, viszont a kifejezés nyomán kialakult „niceánus istenkép” kétségtelenül árnyalta, vagy legalábbis egyértelművé tette azt a „bibliai istenképet”, amelyet az egyház tanítói addig őriztek. Csupán ennek az epizódnak az ismeretében is felelőtlenség a keresztyén teológia történetének és fejlődésének figyelmen kívül hagyásával sommásan „bibliai istenképről” beszélni. Ez különben Sípos Ete Zoltán szavaiból is kiderül, hiszen így fogalmaz:

„Nos, jól meg kell ismernünk Isten igaz képét, a tőle származót, amit a Bibliában adott nekünk. Ez az ő kijelentése, itt közölte velünk magát a Szentlélek által. Őt innen lehet és kell megismernünk egyre mélyebben. Segítséget adhat a történelmi keresztyén teológia is, ami olyan területe a dogmatikának, ahol nagyon sok mindent átgondoltak eleink, és szépen rögzítették felismeréseiket.”²⁶

Éppen erről van szó! A bennünk élő „bibliai istenkép” kétezer év óta szüntelenül alakul, noha tudjuk: Isten maga nem változik. A Bibliában nem szereplő *egylényegű* kifejezésre pedig a niceai zsinat kritikusai némi joggal mondhatták volna, hogy „irodalmilag ötletes, retorikailag elkápráztató, érzelmileg felkavaró, megható, szép, jól sikerül s az eredetire szinte a megszólalásig hasonlító, mégis értéktelen”, mert úgy mond „nincs mögötte fedezet”. Ezt annak ellenére is kijelenthették volna, hogy a kifejezést maga Nagy Konstantin császár is nagy ékesszólással magyarázta 325-ben: szerinte az *egylényegűt* nem anyagi vagy testi értelemben kell használni, hanem „ezeket a dolgokat akként kell felfogni, mint amelyeknek isteni és kimondhatatlan értelmük van”.²⁷

A keresztyén teológia fejlődésének különböző állomásain a bibliai hermeneutika változásaival párhuzamosan alakult a „keresztyén bibliai istenkép” is. Éppen a Szentháromságra vonatkozóan figyelemre méltó a 351-es sirmiumi zsinat végzése is, amely egyenesen átokkal sújtja mindazokat, akik az 1Móz 1,26-ot nem úgy értelmezik, hogy ezt az Atya mondta a Fiúnak.²⁸ Azzal együtt, hogy ezt az értelmezést ma az ószövegségi írásmagyarázók zöme meglehetősen fenntartással kezeli, a fenti anatómia által meghatározott Szentháromság-értelmezés nagyon is hozzátartozott a 4. század „bibliai istenképéhez”.

²⁶ Sípos: *Istent is lebet hamisítani?*

²⁷ θεῖος δὲ καὶ ἀπορρήτος ῥήμασι προσήκει τὰ τοιαῦτα νοεῖν. Ld. Szókratész Szkholasztikosz: *Historia ecclesiastica* I, 8. Vö. *Szókratész Egyháztörténete*. Ford. Baán István. Ókeresztyén írók 9. Szent István Társulat, Budapest 1984, 58.

²⁸ Ld. Szókratész: *Historia ecclesiastica* II, 30. Ókeresztyén írók 9, 173.: „Ha valaki ezt a kijelentést: ‘teremtsünk embert’ nem úgy értelmezi, hogy ezt az Atya mondta a Fiúnak, hanem Isten maga szolt önmagához, átkozott legyen.” Εἰ τις τὸ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, μὴ τὸν Πατέρα πρὸς τὸν Υἱὸν λέγειν, ἀλλ’ αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν λέγει τὸν Θεὸν εἰρηκεῖναι, ἀνάθεμα ἔστω.

Pontosan úgy, ahogyan bírálata fényében Sípos Ete Zoltán „bibliai istenképéhez” szervesen hozzátartozik az általa „Medgyessi Péter”-re átkeresztelt Medgyesi Pál *Praxis pietatis* (*A kegyesség gyakorlása*) című munkája, amely tulajdonképpen a puritán Lewis Bayly angol nyelvű művének 1636-ban Debrecenben megjelent nagysikerű magyar fordítása.

Jelen írásunkban főleg elvi síkon igyekeztünk tisztázni *A viskó* magyarázata rendjén felmerülő hermeneutikai kérdéseket. A soron következő két tanulmány keretében részletesen kitérünk azokra a bírálatokra, amelyeket Sípos Ete Zoltán és számos észak-amerikai egyházi ember rótt fel *A viskó* szerzőjének.

